

وبلاگ آزادی اندیشه ها

teck-dl.blog.ir

مسیحیت

سلسله مقالات درباره مسیحیت

عیسی مسیح
تولد از باکره • مصلوب شدن • رستاخیز
اساس و بنیان
کلیسا • عهد جدید حواریون • ملکوت خدا • انجیل • گاه‌نگاری
کتاب مقدس
عهد قدیم • عهد جدید کتاب‌ها • کتاب‌های تصویب شده • اپوکریفا
الهیات مسیحی
تثلیث • (پدر • پسر • روح القدس) تاریخچه • الهیات • دفاع
تاریخچه و سنت‌ها
صدر • شوراها • عقاید • دعوت انشقاق بزرگ • جنگ‌های صلیبی اصلاحات پروتستانی
مذاهب
کاتولیک • ارتدوکس • پروتستان
فرقه‌ها
اپوس دئی • انجمن عیسی شاهدان یهوه • ناصریان ایبونی‌ها
موضوعاتی در مسیحیت
دعا ارتباط با دین‌های دیگر • جنبش‌ها موسیقی • آداب • تقویم نمادها • هنر • نقد

آیین مسیحیت یک آیین یکتاپرستانه^[1] است که بر آموزه‌ها و سخنان عیسی ناصری (مسیح) استوار گشته‌است. آموزه‌هایی چون تثلیث، مرگ مسیح به عنوان کفارهٔ گناهان، تعمید آب و روح القدس از باورهای بنیادین این آیین هستند. مسیحیت با داشتن ۲/۲ میلیارد پیرو^[2] بزرگترین دین جهان از دید شمار پیروان است.

پیشینه مسیحیت اولیه

شالوده مسیحی به قرن یکم میلادی و یهودیت بر می‌گردد^[3] که توسط عیسی ناصری (مسیح) پایه‌گذاری شد. مسیحیت اولیه به سه دوران عیسی و رسالت (Jesus and Apostolic period) پدران اولیه^۴ کلیسا (Apostolic Fathers period) و دفاعیات (Apology) تقسیم می‌شود.^[4] این سه دوره بازه زمانی ۴۰۰ ساله‌ای در بر می‌گیرند که از سال ۳۰ میلادی به عنوان شروع خدمت مسیح آغاز شده و در اواخر قرن ۴ میلادی به پایان می‌رسد.^[5] در قرن نخست مسیحی و در اولین دهه‌های پس از مسیح نزاع الهیاتی میان مسیحیان در گرفت. نخستین و مهم‌ترین جدایی در تاریخ مسیحیت، همان جدایی پولس و حواریون و در رأس آنان پطرس است. قرن نخست با پیروزی نسبی جناح پولس پایان گرفت؛ امانزاع خاتمه نیافت و در سده‌های دوم و سوم بیشتر به شکل نزاعهای فرقه‌ای بروز کرد. در میان طرفهای درگیر، برخی شخص پولس و نظام الهیاتی او را از اصل و بنیان قبول نداشتند. مثل فرقه‌های ایبونی‌ها و ناصریان که همچنان به رعایت شریعت موسوی پایبند بودند.

عیسی و دوران رسولی

نوشتار اصلی: عیسی

این دوره ۷۰ سال نخستین سده میلادی را در بر می‌گیرد که خدمت عیسی از سال ۳۰ میلادی در آن گنجانده شده‌است. پس از به صلیب کشیده شدن عیسی در سال ۳۳ میلادی بدست پنطیوس پیلاتس^[6] حواریون وی از جمله پطرس، پولس و یوحنا به مؤده و گسترش این دین پرداختند. از جمله آثاری که در این زمانه به نگارش در آمده‌اند انجیل‌های متی، مرقس، لوقا و یوحنا و رساله‌های حواریون هستند که در روزگار دفاعیات مسیحی (۱۵۰ - ۴۰۰ میلادی) به صورت یک گروه و با فرنام عهد جدید گردآوری شدند. این گردایه با نام انجیل نیز شناخته می‌شود.

روزگار پدران نخستین کلیسا

پدر کلیسای نخستین بیشتر کسانی به شمار می‌آیند که در روزگار پیامبری زیسته و پس از مرگ پیام آوران (حواریون) رسیدگی و رهبری کلیسا را بردوش گرفته‌اند. این پدران شامل قدیس کلمنت که به عنوان پلی میان روزگار رسولی و پدران نخستین کلیسا بر شمرده می‌شود، شهید ایگناتیوس (میانه‌های سده ۱ - آغاز سده ۲ م.) اسقف انطاکیه و شاگرد یوحنا حواری، پلیکارپ شهید (۶۹-۱۵۵ م.) شاگرد یوحنا رسول به همراه کشیش هرماس هستند. پارینه‌ترین نوشته از این روزگار رساله نخست کلمنت است. همچنین هفت رساله ایگناتیوس، رساله پلیکارپ به فیلیپیان، رساله دوم کلمنت و رساله کشیش هرماس از دیگر آثار این زمانه هستند.

تاریخ‌شمار ابتدای مسیحیت

- ۳۳ میلادی
در این سال عیسی مسیح از سوی مقامات رومی که آموزه‌های او را تهدیدی علیه خود می‌پنداشتند، مورد محاکمه قرار گرفت و به اعتقاد مسیحیان مصلوب و به اعتقاد مسلمانان به آسمان چهارم عروج کرد.
- ۳۷ میلادی
پولس اهل تارسوس (از شهرهای یونان قدیم)، با دیدن صحنه‌ای در جاده دمشق، به دین مسیحیت می‌گردد و مأموریت خود را برای تبلیغ و مسیحی کردن غیر یهودیان، آغاز می‌کند.
- ۴۲ میلادی
شمعون ملقب به پطرس (از حواریون مسیح) که برای قرن‌های متمادی به عنوان اولین پاپ، مقام او را جشن می‌گیرند، نخستین جامعه مسیحی را در رم بنیانگذاری می‌کند. اولین اختلاف نظرها درباره رسالت عیسی بین او و پولس شکل می‌گیرد.
- ۶۴ میلادی
مسیحیان به خاطر آتش سوزی شهر رم مورد اتهام قرار گرفتند. امپراتور نرون طی تلاشی برای بدست آوردن مجدد محبوبیت خود، آنان را مورد شکنجه و آزار قرار می‌دهد. پطرس قدیس (سنت پیتر) در این زمان کشته می‌شود.

موعظه بالای کوه عیسی

رومیان اورشلیم (بیت المقدس) را پس از شورش یهودیان بر علیه حکومت آنان، شدیداً تخریب می‌کنند. بسیاری از یهودیان از اورشلیم اخراج می‌شوند. مسیحیان در این شورش علیه رومیان شرکت نمی‌کنند. رم به مرکز حرکت‌های رو به رشد مسیحی تبدیل می‌شود.

۳۰۱ میلادی

تیرداد یکی از پادشاهان ارمنستان، در سال ۳۰۱ میلادی دین مسیحیت را در سرزمین ارمنستان رسمی و آزاد اعلام می‌کند و این در حدود ۱۲ سال زودتر از رسمی شدن دین مسیحیت در امپراتوری روم است.^[7]

۳۰۴ میلادی

جوامع مسیحی در اطراف مدیترانه به صورت گروه‌هایی جمع شده و از آنجا تا بریتانیا و دره نیل در مصر، رفتند.

۳۱۳ میلادی

به سبب پشتیبانی امپراتور کنستانتین، مسیحیت خیلی سریع به قویترین مذهب در امپراتوری روم تبدیل شد.

۳۲۵ میلادی

اولین گردهمایی رهبران کلیسای مسیحیت برای تبیین عقاید مسیحیت و سازماندهی جامعه مسیحیت در نیقیه تشکیل شد. اعتقاد نامه حواریون با اعتقاد نامه نیقیه (مجموعه‌ای از باورهای پایه‌ای اعتقادی مسیحیان) نوشته می‌شود. بعد از تعریف و پذیرش این اعتقادنامه، فرقه‌ها و افرادی که الوهیت مسیح را نمی‌پذیرفتند (مانند آریوس) به عنوان بدعت شناخته شدند.

۳۳۰ میلادی

روم جدید در بیزانس توسط کنستانتین، پایه‌گذاری و دوباره به کنستانتینوپول (استانبول کنونی)، نام‌گذاری شده و به عنوان پایتخت امپراتوری مسیحیت، ساخته می‌شود.

۳۸۱ - ۳۹۱ میلادی

در طول حکومت امپراتور تئودوسیوس، مسیحیت به صورت دین رسمی امپراتوری روم درمی‌آید. پیروان غیرمسیحی کافر و بدعت‌گذاری در مسیحیت (افکار مخالف دیدگاه‌های مسیحیت) غیرقانونی اعلام می‌شود.

ناهمسویان

نخستین گروه مسیحیان از دیدگاه پاگان‌ها (بت‌پرستان و کسانی که خدایان بیشمار را می‌پرستیدند) مورد دودلی بودند. فنود این مسئله آن بود که آنان گمان می‌کردند مسیحیان برای برگزاری «جشن‌های دوستی» و آدم‌خواری، نشست‌های نهانی برپا می‌سازند. چرا که گوشت جانوران قربانی شده در پرستشگاه پاگان‌ها (کافران بت پرست) را خریداری نکرده و همچنین در شادمانی‌های همگانی ددمنشانه، انبازی نمی‌کردند. یهودیان و به ویژه آیین‌مداران یهودی، از ناهمسویان رده نخست مسیحیت و گسترش آن به شمار می‌رفتند. آیین‌مداران یهودی در بخش یهودیه و دیگر سرزمین‌های یهودی نشین آن زمان تنها نیروهای آیین‌مند و پذیرفته شده سیاسی به شمار می‌آمدند. تعالیم مسیح و کارهای عملی او، در آغاز این دارندگان نیرو را شکفت زده می‌نمود. این آموزه‌ها به طور کلی و ریشه‌ای مذهب مورد قبول و پذیرفته شده‌ای را که سالها در میان مردم آن منطقه رواج داشت و از پایه پایه نیروی سیاسی آیین‌مداران به شمار می‌آمد، مورد تردید قرار می‌داد. به علاوه این آموزه‌ها بسیاری از آیین‌ها و قوانینی را که روحانیون یهودی تنها برای نگهداری و استوار کردن نیرو و همچنین درست انگاری نیاز به وجود خود با آیین یهودمزوج ساخته بودند را از ارزش سرنگون می‌نمود. نگرانی‌هایی که این مسائل در میان قدرتمندان یهود ایجاد می‌نمود، دست آویز آن شد که به رویارویی با این جنبش برخیزند. دولت حاکمه بر سرزمین در آن زمان، (که بدست امپراتور قیصر روم برگماشته می‌گردید) به خاطر مسائلی از قبیل نفوذ بیشتر در میان مردم، نگهداری از یک پارچگی منطقه و جلوگیری از ایجاد آشوب و مسایلی از این دست، با روحانیون یهود که در میان مردم دارنده قدرت سیاسی و معنوی بودند؛ گونه‌ای رابطه دو طرفه و همدلانه داشت. مأموران دولتی به خاطر حفظ مصالح امنیتی، با مشورت روحانیون هر چند وقت یکبار مسیحیان را مورد اذیت و آزار قرار می‌دادند. بسیاری از مسیحیان شکنجه شده و مردند. اما به هر حال، علی‌رغم شکنجه و آزار فراوان، مسیحیت به گسترش خود ادامه داد.

دوران آشوب

در دوران آشوب بزرگ، که امپراتوری روم مورد تهدید حمله بربرها و امپراتوری ایران قرار داشت، همه امپراتورها در جستجوی خدایی قدرتمند برای کمک به دفع بلا از روم، بودند امپراتور دیوکلتیانوس (۲۴۵ - ۳۱۳ میلادی)، میترا، الهه نور ایرانیان را به عنوان خدای خود اعلام کرد، که از امپراتوری حمایت و حفاظت کند. امپراتور کنستانتین (۲۸۰ - ۳۳۷) خدای مسیحیت را گزینش نمود.

کنستانتین

در سال ۳۱۲، کنستانتین در حالی که به طرف روم می‌رفت تا آن را از رقیب پس بگیرد، اعلام کرد که نشان مسیحی را روی خورشید دیده‌است و جمله «شما با این علامت پیروز خواهید شد»، را به لاتین روی آن خوانده‌است. روی پل میلوین بر روی رودخانه تیبر، ارتش کنستانتین، به پیروزی رسید. در مدت کوتاهی، مسیحیت به عنوان مذهب رسمی امپراتوری روم، جایگاه خود را تثبیت کرد. کنستانتین در سال ۳۲۵ شورای را در شهر نقیه دایر کرد که در آن نزدیک ۳۰۰ اسقف شرکت کردند. طی این شورا بررسی جامعی بر روی کتاب مقدس (عهد عتیق و عهد جدید {انجیل}) انجام گرفت. تلاشهای تحقیقاتی این شورا در نهایت منجر به استخراج مفاهیم پایه‌ای «ایمان مسیحی» گردید. این مفاهیم پایه تحت عنوان «اعتقاد نامه نیقیه» منتشر و در دسترس عموم قرار گرفت.

مسیحیت در اروپا و امپراتوری روم

مریم مقدس و عیسی

بانی انتشار مسیحیت در اروپا پولس (سنت پل) بود. این شخص که در ابتدا از مخالفین سرسخت مسیحیان بود و از مأمورین لایق دربار روم در زمینه آزار مسیحیان به شمار می‌رفت، پس از برخورد فراطبیعی خود با مسیح (در مسیر جاده دمشق) کاملاً متحول گردید. او سپس پیرو مأموریتی که خود عیسی مسیح در همان برخورد ماورایی به او محول نمود به جمع شاگردان مسیح پیوست و سفیر مسیح برای غیر یهودیان گردید. پولس رساله‌های خود را (نامه‌هایی به اقوام مختلف در شرح چستی مسیحیت و ارتباط با نخستین کلیساها) بعد از صعود مسیح به آسمان نگاشت. در این نامه‌ها او عقاید کلی مسیحیت را در مورد فلسفه زندگی، مژده‌های آمدن مسیح پیش از ظهور او (در کتب عهد عتیق)، تفاوت «ایمان» و «شریعت» (شریعت به مجموعه دستوراتی گفته می‌شود که خداوند برای نخستین بار در زمان موسای پیامبر برای نوع بشر وضع نمود و در کتاب تورات مکتوب است)، آموزه‌های مسیح در مورد محبت و سایر آموزه‌های اخلاقی، خداوند بودن عیسی ناصری (برابری عیسی مسیح با ذات خداوند) و مسائلی از این دست را بیان داشته‌است. بزرگ‌ترین حادثه‌ای که در قرن چهارم میلادی اتفاق افتاد، موضوع طرفداری کنستانتین امپراتور روم از مسیحیان در سال ۳۱۳ میلادی بود.

کتاب مقدس

کتاب مقدس شامل «عهد عتیق» و «عهد جدید» است.

عهد عتیق

نام این بخش از کتاب مقدس یعنی «عهد عتیق» بر خلاف معنایی که از کلمه «عهد» در زبان فارسی برداشت شده (یعنی عهد به مفهوم یک دوره زمانی) به معنای «دوره کهن» نیست. این عبارت به معنی دقیق به عهد و پیمانی اشاره می‌کند که خداوند با ابراهیم بست. مفهوم کلی این پیمان این بود که خداوند او را انتخاب نمود تا نخستین انسان پس از آدم باشد که با او ارتباط نزدیک برقرار می‌نماید و او نیز به خداوند ایمان آورد. خداوند همچنین وعده ازدیاد نسل را به وی داد که مدتی بعد توسط اسحاق (همان پسر که یهودیان و مسیحیان عقیده دارند ابراهیم او را برای قربانی کردن به کوه برد) عملی گردید. خداوند همچنین نشانه‌ای برای این عهد و پیمان مقرر نمود که آن بریدن قسمتی از پوست اضافی آلت تناسلی مردانه (ختنه) است. این بخش از «کتاب مقدس» شامل: شرح چگونگی خلقت جهان و نوع بشر و سپس شرح زندگی و ارتباطات روحانی نخستین پیامبران از ابراهیم به بعد است. این بخش با کتاب پیدایش شروع می‌گردد و پس از چند بخش که حاوی توضیحات کلی در مورد زندگی پیامبران پس از ابراهیم است، کتاب تورات و سپس کتب پیامبران پس از موسی را شامل می‌شود. دو بخش متفاوت نیز در کتاب عهد عتیق وجود دارد که به اشعار دو پیامبر یعنی داوود و سلیمان نبی می‌پردازد. این دو کتاب به ترتیب «مزامیر داوود» و «امثال سلیمان» نام دارند. بخش قابل توجهی از اشارات به آمدن مسیح در آینده، در کتاب «مزامیر داوود» - که حاوی گفتگوی داوود نبی با خداوند و نیز سخنانی که داوود به هدایت روح و وحی خداوند می‌گوید (در قالب بیش از ۵۰۰ قطعه شعری) - آمده‌است. عهد عتیق کلاً شامل ۳۹ کتاب است.

عهد جدید (انجیل)

نام این بخش (عهد جدید) نیز همانند «عهد عتیق» به یک پیمان اشاره دارد که آغازگر دوره جدیدی از ارتباط خداوند و نوع بشر می‌باشد. مفهوم این پیمان برداشتن شریعتی که خداوند به وسیله موسی مقرر کرده بود از زندگی بشر و بخشش کلیه گناهان انسان به وسیله ایمان به خداوند بود. نشانه و در حقیقت اصل محوری این پیمان بخشش کلیه گناهان نوع بشر (از آغاز تا پایان جهان) به واسطه قربانی شدن عیسی مسیح (یعنی صورت بشری خداوند) است. این بخش شامل کتابهای زیر است (۲۷ کتاب):

- چهار انجیل که به وسیله چهار حواری (رسول) مسیح نگاشته شده یعنی اناجیل «متی»^[8]، «مرقس»^[9]، «لوقا»^[10] و «یوحنا»^[11]؛
- کتاب «اعمال رسولان»^[12] شامل سرگذشت رسولان پس از عروج عیسی به آسمان
- نامه‌های پنج تن از حواریون مسیح یعنی «پولس»، «پطرس»، «یعقوب»، «یوحنا» و «یهودا» به اقوام مختلف غیر یهودی و یهودی
- کتاب «مکاشفه یوحنا»^[13]

توضیح اضافی: در میان دوازده رسول (حواری) مسیح، دو «یهودا» وجود داشت که یکی از آنان مشهور به «یهودای اسخرویوطی» به خاطر چند سکه نقره، مسیح را تسلیم کرد.

عهد جدید

اناجیل چهار گانه

صومعه‌ی سنت آنتونی، قدیمی‌ترین صومعه مسیحی در جهان است و در کشور مصر واقع شده است.

چهار انجیل در واقع چهار روایت از زندگی عیسی مسیح است. این چهار کتاب که توسط چهار تن از حواریون مسیح نگاشته شده، دارای قسمت‌های مشترک بسیاری هستند اما تفاوت‌هایی نیز دارند. مسیحیان این چهار کتاب را «مانند چهار تصویر از مسیح ولی از زوایای مختلف» توصیف می‌کنند.

کتاب اعمال رسولان

پس از قیام عیسی مسیح از مردگان (زنده شدن دوباره او) و سپس عروج او به آسمان، برای رسولان او (حواریون) و سپس شاگردان مسیح (که بعدها مسیحی نامیده شدند)، اتفاقات زیادی رخ داد. از آن جمله است:

- پیوستن «متیاس» به جمع حواریون (که پس از خودکشی یهودای اسخرویوطی بازده نفره شده بودند)
- نازل شدن روح القدس در روز عید پنطیکاست (یکی از اعیاد یهودیان) بر ۱۲ حواری مسیح
- شهادت «استیفان» یکی از شاگردان وفادار مسیح (سنت استفان)
- ماجرای ایماندار شدن پولس قدیس و آغاز مأموریت بشارتی او برای غیر یهودیان
- شرح این حوادث در کتاب اعمال رسولان و به دست «لوقا» (یکی از حواریون مسیح و نویسنده یکی از اناجیل چهارگانه) نگاشته شده است.

رساله‌ها (نامه‌های حواریون مسیح)

نوایمانان مسیحی و کلیساهای جدیدالتأسیس در ابتدای گسترش مسیحیت، به خاطر نبودن راهنمایی‌های ایمانی لازم و وجود مخالفین بسیار، دچار مشکلات عمده‌ای می‌شدند. از آن جمله است: مسائل مربوط به مراسم نیایش و چگونگی برگزاری آن، پیدایش پیشوایان دروغین، آزار و اذیت و شکنجه و تهدید و حتی قتل ایمانداران توسط متعصبین یهود و یا بت‌پرستان و سایر فرقه‌های مذهبی و گاهی مأمورین رومی و از این دست... هدف از نگارش این نامه‌ها هدایت این نوایمانان، یادآوری و تبیین مفاهیم کتاب مقدس و مطلع شدن از رویدادهای مناطق مختلف بود.

این کتاب حاوی بخش‌های زیر است:

- رساله‌های پولس به: رومیان^[14]، اول قرنتیان^[15]، دوم قرنتیان^[16]، غلاطیان^[17]، افسسیان^[18] و...
- رساله یعقوب^[19]
- رساله‌های پطرس^[20]
- رساله‌های یوحنا^[20]
- رساله یهودا^[21]

کتاب مکاشفه یوحنا

این کتاب شرح سفری است که یوحنا ی قدیس در رویا و به هدایت روح القدس در آن به عرش خداوند دارد و در آن به توصیف عرش خداوند و جایگاه مسیح و پیش بینی وقایع آخر الزمان

دین و گرایش‌های مسیحی

مسیحیت به‌طور کلی به سه گرایش بزرگ کاتولیک (Catholic) ارتودوکس (Orthodox) و پروتستان (Protestant) تقسیم شده‌است که گرایش‌های کوچک و زیادی نیز از آن‌ها شاخه می‌گیرند.

پانویس

- [1] Christianity's status as monotheistic is affirmed in, amongst other sources, the Catholic Encyclopedia (article "Monotheism"); William F Albright, From the Stone Age to Christianity; H. Richard Niebuhr; About.com, Monotheistic Religion resources; Kirsch, God Against the Gods; Woodhead, An Introduction to Christianity; The Columbia Electronic Encyclopedia Monotheism; The New Dictionary of Cultural Literacy, monotheism; New Dictionary of Theology, Paul, p ۴۹۶-۴۹۹. Meconi. "Pagan Monotheism in Late Antiquity". p ۱۱۱. f.
- [2] As noted at Adherents.com, Spiritism is often considered to fall within the Christianity category. This is the approach taken in the list above which differs from the categorization used in the main list at Adherents.com
- [3] Robinson, Essential Judaism: A Complete Guide to Beliefs, Customs and Rituals, p ۲۲۹
- [4] PH.D Darrell Bock/ the missing Gospels/p ۳
- [5] Smith Carl/ no longer Jews:the search for gnostic origin/p ۲۰۰۴/۱۲۴
- [6] Tacitus, Annals ۱۵/۴۴
- [7] رادیو زمانه | بیژن روحانی | میراث فرهنگی آسنگ سیاه تادئوس (http://radiozamaaneh.com/rohani/2007/01/post_125.html)
- [8] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8488
- [9] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8489
- [10] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8490
- [11] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8501
- [12] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8512
- [13] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8783
- [14] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8524
- [15] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8585
- [16] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8586
- [17] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8587
- [18] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8588
- [19] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8719
- [20] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=9120
- [21] http://www.kalameh.com/Pages/ArticleDetails.aspx?ArticleID=8721

منابع

- Beck, Roger (۲۰۰۰). «Ritual, Myth, Doctrine, and Initiation in the Mysteries of Mithras: New Evidence from a Cult Vessel». *The Journal of Roman Studies* (۹۰): ۱۴۵-۱۸۰.
- Beck, Roger (۲۰۰۲). *Mithraism*. In *Encyclopaedia Iranica*. New York: Mazda Pub.
- ورمازرن، مارتین، آیین میترا، چشمه ۱۳۸۳
- حامی، احمد، بغ مهر ۲۵۳۵
- عالیخانی، بابک، مهر در ایران و هند باستان (مجموعه مقاله)، ققنوس ۱۳۸۴
- دوران، ویل، تاریخ تمدن (قیصر و مسیح)، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی ۱۳۷۲
- رضایی، عبدالعظیم، اصل و نسب و دینهای ایرانیان باستان، در ۱۳۸۱

پیوند به بیرون

- اولین کلیسای مجازی آنلاین در جهان، برای عبادت مسیحیان فارسی زبان (<http://www.tarikhbook.ir/church-online.html>)
- دانشنامه رشد (<http://daneshnameh.roshd.ir/mavara/mavara-index.php?page>=تاریخ+مسیحیت).
- کتاب "اصول اعتقادات مأ از سلسله دروس مکاتبه‌ای دوره زندگی مسیحی، بگرفته از وب‌نوشت کورتولوس (<http://kurtulus.blogfa.com/post-9.aspx>)
- هیئت تحریریه موسسه در راه حق برگرفته از کتاب : حقیقت مسیح
- نقدی بر کتاب مقدس (<http://truth.myblog.ir>)
- «متن کامل کتاب‌مقدس (ترجمه قدیمی و تفسیری فارسی)»
- وب‌سایت کانون فرهنگ و اندیشه مسیحی (<http://www.kfam.co.uk>)
- وب‌سایت کلمه / ترجمه هزاره نو (16) (<http://www.kalameh.com/Pages/ArticleList.aspx?CategoryId=16>)
- مجله کلمه شماره ۴۰ مورخ ۱۳۸۴/۰۱/۱۲ (97) (<http://www.kalameh.com/Pages/ArticleList.aspx?IssueId=97>)

منابع مقاله‌ها و مشارکت‌ها

مسیحیت منبع: <http://fa.wikipedia.org/w/index.php?oldid=10912472> همکاران: Alieseraj, Amirbahl2, Ashkan and, B.sooshiant, Beaukarpo, Behaafarid, Behzad.Modares, Bidabadi, CommonsDelinker, Diyako, Dr.Thrax, Elessar, Farzaaad2000, Gainwiiw, Ghods, God's spirit, Godisnowhere, Huji, Kaaveh Ahangar, Kave, Kaveh, Kuhzad, Mardetanha, Maziarparizade, Mjbm, Mojvash, Nader Fard, Ojanfar, Pastorals2007, Phillipos, Saeed1441, Samak, Sanchooli, Senemmar, Sheith, Shervinafshar, Shirkhan, Soroush, Ssn s50, Taranet, ZxxzxxZ, دانیل، دوستدار ویکیدیا، روسام، زرشک، سندیاد، فیلیپ، مانی، محمد، رضا، محمد، 67، مرتضا، مهرداد، واسپور، 90 ویرایش‌های ناشناس

منابع تصویر، مجوزها و مشارکت‌ها

Image:StJohnsAshfield StainedGlass GoodShepherd Face.jpg منبع: http://fa.wikipedia.org/w/index.php?title=Stained_glass:_Alfred_Handel,_d._1946,_photo:Toby_Hudson همکاران: Commons Attribution-Sharealike 3.0 مجوز: Creative StJohnsAshfield_StainedGlass_GoodShepherd_Face.jpg

Bloch-SermonOnTheMount.jpg منبع: <http://fa.wikipedia.org/w/index.php?title=Bloch-SermonOnTheMount> پرونده: Bloch-SermonOnTheMount.jpg مجوز: Public Domain همکاران: Auntof6, Bukk, Ecummenic, Edward, Evangelidis, FutureTrillionaire, Harpsichord246, Howcheng, Jastrow, Lecen, Mattes, Mladifilozof, Smerdis of Tlön, Thuresson, 2 ویرایش‌های ناشناس

Vladimirs kaya.jpg منبع: http://fa.wikipedia.org/w/index.php?title=Vladimirs_kaya پرونده: Vladimirs kaya.jpg مجوز: Public Domain همکاران: Aajvol:., AndreasPraefcke, Annenkov, Aphaia, Berillium, Butko:., OrthoArchitectDU, Paddy, Razr, Shakko, Ustas, Warburg, Wp, Wst

St. Anthony's Monastery 2006.jpg منبع: http://fa.wikipedia.org/w/index.php?title=St._Anthony's_Monastery_2006 پرونده: St._Anthony's_Monastery_2006.jpg مجوز: Public Domain همکاران: Tentoila (talk). Original uploader was Tentoila at en.wikipedia

اجازنامه

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0
/creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/